

Współpraca polsko-czeska na pograniczu nysko-jesenickim w zakresie propagowania wspólnego dziedzictwa historycznego na przykładzie Starostwa Powiatowego w Nysie

Dzisiejszy obszar Powiatu Nyskiego w przeszłości był silnie związany z sąsiadującym z nim obszarem powiatu jesenickiego w Republice Czeskiej. Przez ostatnie 250 lat obszary te były oddzielone od siebie granicami różnych państw (Prus i Austrii, Niemiec i Austro-Wegier, Polski i Czechosłowacji a teraz Polski i Czech), ale był również okres, w którym stanowiły jedno zwarte państwo – biskupie Księstwo Nyskie (blisko 600 lat)¹. Dzięki temu dzisiaj, choć od kilkuset lat oddzielone granicą, oba regiony mogą mówić o wspólnym dziedzictwie historycznym. Jednak budowanie współpracy regionalnej w tym zakresie na pograniczu polsko-czeskim w regionie nysko-jesenickim jest relatywnie nowym i niełatwym procesem. Pamiętać bowiem należy o tym, że po II Wojnie Światowej z terenów ówczesnego Powiatu Nyskiego (Kreis Neisse) wysiedlono ponad 90% mieszkańców, a w ich miejsce tereny te zasiedlili mieszkańcy z różnych stron Polski wschodniej lub dawnych Kresów Wschodnich. Były to społeczności o bardzo różnym dziedzictwie historycznym i kulturowym, które najczęściej wbrew własnej woli znalazły się w zupełnie nieznanym sobie regionie. Zjawisko to zaistniało zarówno po polskiej stronie granicy jak i u naszych południowych sąsiadów, czyli ówczesnej Czechosłowacji. Dodatkowym utrudnieniem przez dziesiątki lat była dość szczelnie zamknięta granica między tymi dwoma krajami, co skutecznie blokowało jakiegokolwiek kontakty między społecznościami obu regionów. Tak więc przez dziesiątki lat obok siebie mieszkali ludzie, którzy w znacznej większości niewiele wiedzieli o swoim regionie jak również o sobie nawzajem.

Dopiero lata 90 XX wieku przyniosły przełom w kontaktach między mieszkańcami Polski i sąsiadami za granicą. W 1991 roku otworzono granicę z Czechosłowacją i ruch turystyczny mógł odbywać się bezwizowo. Od 1 stycznia 1993 roku Czechosłowacja podzieliła się na dwa niezależne

---

¹ Chrobak P., Szymkowicz P. *Historia Księstwa Nyskiego zabytkami pisana*, w: *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego – zabytki*, Starostwo Powiatowe w Nysie i DV Projekt, Nysa 2008, s.3

państwa Czechy i Słowację. Nasz region graniczy od tej pory z Republiką Czeską. Wtedy to dochodziło do pierwszych oficjalnych kontaktów między władzami samorządowymi gmin leżących najbliżej granicy. Z biegiem lat coraz więcej samorządów, organizacji społecznych, szkół, instytucji kultury i osób fizycznych nawiązuje bliską współpracę z partnerami po stronie czeskiej.

Zwieńczeniem kilkuletnich starań władz samorządowych i rządowych na szczeblu wojewódzkim oraz umocnieniem formalnie trwającej już współpracy samorządów gminnych i organizacji pozarządowych było podpisanie 2 lipca 1997 roku w Jeseniku umowy ramowej o utworzeniu czesko-polskiego Euroregionu o nazwie „Pradziad”. Nazwa pochodzi od najwyższego w okolicy szczytu górskiego (Praded – 1491 m n.p.m.). Umowę o utworzeniu Euroregionu Pradziad podpisali Przedstawiciele Rozwoju Gmin Dorzecza Osobłogi i Unii Turystycznej Ziemi Nyskiej ze strony polskiej oraz stowarzyszeń miast i gmin czeskich powiatów Bruntal i Jeseník. Pierwsze posiedzenie Euroregionu Pradziad odbyło się 7 maja 1998 roku w Nysie. Przyjęto statut Euroregionu, Regulamin Posiedzeń Parlamentu oraz dokonano wyboru przewodniczącego². Dla usprawnienia działalności polskiej części Euroregionu 7 stycznia 2000 roku zostało utworzone Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pradziad (SGPEP). Obecnie w skład SGPEP wchodzi 29 gmin w tym wszystkie (9) z terenu Powiatu Nyskiego oraz 3 powiaty – w tym Powiat Nyski (od 2006 r.).

Duży wpływ na zacieśnianie kontaktów i realizację wspólnych przedsięwzięć miały pojawiające się pod koniec lat 90-tych przedakcesyjne fundusze europejskie. Największe znaczenie dla terenów przygranicznych i ich rozwoju miał program PHARE (Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy”). W ramach tego programu najistotniejsza dla naszego regionu była linia finansowa CBC (Cross Border Cooperation – Program Współpracy Transgranicznej). To właśnie z tej linii zrealizowano wtedy najwięcej wspólnych polsko-czeskich projektów. Korzystano również z innych linii w ramach programu PHARE – np. CREDO.

Przełomem w rozwoju współpracy transgranicznej było przystąpienie Polski i Czech do Unii Europejskiej (maj 2004 r.), co spowodowało, że mogliśmy zacząć korzystać z instrumentów finansowych wspólnoty wspierających tą współpracę. Najistotniejszym okazała się inicjatywa wspólnotowa INTERREG III funkcjonująca w latach 2000-2006 a finansowana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dzięki wsparciu finansowemu z INTERREGU w ramach mikroprojektów, zarządza-

---

² *Euroregion Pradziad – Praděd 10 lat*, praca zbiorowa, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pradziad, Prudnik 2007, s.8

nych przez Euroregiony, samorządy przygraniczne zaczęły nawiązywać we wspólnych polsko-czeskich projektach do dziedzictwa historycznego obu regionów. Między innymi również Starostwo Powiatowe w Nysie zrealizowało projekty, które ukazywały wspólną historię i to co nas łączy współcześnie. Były to m.in. projekty: „Legendy i mity pogranicza nysko-jesenickiego w drewnie malowane”, „Turystyczne pogranicza nysko-jesenickiego”, „Dziedzictwo przyrodnicze pogranicza nysko-jesenickiego”, „Sławne postacie pogranicza polsko-czeskiego Euroregionu Pradziad – wspólne dziedzictwo historyczne”, „Zabytki Euroregionu Pradziad – dziedzictwo historyczne pogranicza nysko-jesenickiego”. Partnerami w realizacji tych projektów były zarówno samorządy (Złate Hory i Jeseník) jak również organizacje społeczne (Stowarzyszenie Ruchu Turystycznego Jeseník).³ W realizacji tych projektów niezwykle pomocne były muzea w Nysie, Jeseníku i Złatych Horach, w których odbywały się konferencje, wykłady i spotkania dotyczące wspólnej historii regionu i które wspierały te projekty swoją wiedzą merytoryczną.

Ponieważ projekty te, m.in. poprzez zrealizowane w ich ramach publikacje przekazujące informacje o historii tego obszaru, miały bardzo duże znaczenie dla budowania tożsamości regionalnej mieszkańców obu przygranicznych regionów i cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, Starostwo Powiatowe w Nysie postanowiło kontynuować prace nad upowszechnianiem naszego wspólnego dziedzictwa historycznego. W ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013 Starostwo Powiatowe w Nysie wspólnie z partnerem z Jeseníka zrealizowało projekt pt. „Wspólne dzie-

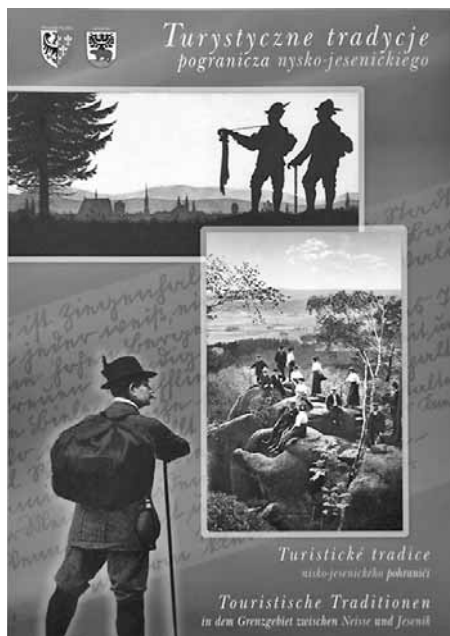
³ „Fundusz Mikroprojektów – Euroregion Pradziad – Interreg IIIA Czechy-Polska” Biuro Euroregionu Pradziad, Prudnik 2008

dzictwo pogranicza nysko-jesenickiego Euroregionu Pradziad”, w ramach którego m.in. wydane zostały dwie publikacje książkowe dotyczące historii turystyki oraz zabytków pogranicza nysko-jesenickiego. Bo zarówno zabytki jak i turystyka są tym, co łączy oba regiony od wieków.

Do najcenniejszych zabytków pamiętających czasy księstwa biskupiego po stronie czeskiej należy zamek Jansky Vrch w Jaworniku, wybudowany w XIV w. jako twierdza, a który od XV w. stanowił letnią rezydencję biskupów wrocławskich. W zamku tym m.in. przebywał i tworzył swoje dzieła literackie Joseph von Eichendorf. Innym ciekawym obiektem zabytkowym jest Vodni tvrz (twierdza wodna) w Jeseniku, która teraz stanowi siedzibę jesenickiego muzeum. Dużo więcej zabytków z okresu istnienia księstwa nyskiego znaleźć można po stronie polskiej, na terenie dzisiejszego powiatu nyskiego. Najwięcej znajdziemy ich w dawnej stolicy księstwa a dzisiejszej siedzibie władz powiatowych – Nysie. Do tych najcenniejszych należy pałac biskupi – obecnie siedziba muzeum, kościół pod wezwaniem św. Jakuba i św. Agnieszki z gotycką dzwonnica ukrywającą skarbiec ze złotymi precjozami kościelnymi oraz barokowe pojezuickie budowle wokół Rynku Solnego. Ale nie tylko w Nysie mieli swoje siedziby biskupi wrocławscy. Pierwszą i najstarszą, sięgającą początków księstwa nyskiego jest zamek biskupi w Otmuchowie. Wybudowany jako gotycka twierdza później przebudowany w stylu renesansowym. Biskupi wrocławscy dokonali również lokacji Paczkowa i Głuchołaz, gdzie do dziś zachowały się fragmenty średniowiecznych obwarowań miejskich. Przede wszystkim w Paczkowie zwanym „polskim Carcassonne”, otoczonym niemal w całości zachowanymi murami obronnymi z 19 wieżami. Niezwykle interesującymi obiektami historycznymi są pozostałości po eksploatacji złota na terenie pogranicza. Zarówno w Jeseniku, Złatych Horach jak i w Głuchołazach znajdziemy stare szyby, sztolnie po wydobyciu złota a w muzeum w Złatych Horach ekspozycję dotyczącą historii górnictwa na tym terenie. Oczywiście zabytków na tym terenie jest znacznie więcej, a informacje na ich temat znajdziemy w publikacji zrealizowanej w ramach tego projektu.

Drugim tematem łączącym oba regiony historycznie jak również współcześnie jest turystyka. Wprawdzie trudno powiedzieć, od kiedy możemy zacząć mówić o prawdziwej turystyce na terenie dzisiejszego pogranicza nysko-jesenickiego, ale pierwsze opisy wycieczek turystycznych po naszych górach pochodzą już z XVIII w., które spisał polityk pruski Theodor von Schön⁴. Późniejsze lata przyniosły znaczny rozwój uzdrowisk na tym terenie. Pierwsze powstało uzdrowisko Gräfenberg koło Jesenika (1822 r.) a nieco później uzdrowisko Bad Ziegenhals czyli dzisiejsze Głuchołazy Zdrój. W tym czasie powstawało też kilka domów sanatoryjnych w pobliskich miejscowościach: Zuckmantel (Złate Hory), Nieder Lindewiese (Lipowá Lázně). Powstanie uzdrowisk niewątpliwie przyczyniło się również do rozwoju turystyki. Duże znaczenie dla rozwoju obszaru przygranicznego miała poprawa komunikacji między miejscowościami z tego terenu. Budowano nowe drogi, powstała kolej. W 1875 roku uruchomiono połączenie kolejowe pomiędzy Nysą i Głuchołazami oraz między Głuchołazami i Krnovem a rok później połączono Kamieniec Ząbkowicki z Kędzierzynielem przez Paczków, Otmuchów i Nysę. Sukcesywnie uruchamiano nowe odcinki połączeń kolejowych, które stanowiły w tych czasach podstawowy środek publicznego transportu. W 1896 roku uruchomiono połączenie kolejowe między Głuchołazami a Hanušovicami przez Jesenik. Tak więc,

dzięki połączeniom kolejowym można było zwiedzać okoliczne miejscowości i zachwycać się góorskimi krajobrazami. Niezwykle istotne dla turystycznego rozwoju tego obszaru były działania podejmowane przez organizacje turystyczne działające na tym terenie. Największe znaczenie miało Morawsko-Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein – MSSGV), utworzone 26 kwietnia 1881 r. w Jeseniku. Stowarzyszenie to wybudowało lub przebudowało łącznie 13 schronisk górskich i 5 wież widokowych w całych Jesenikach łącznie z Biskupią Kopą i Górą Parkową, obecnie po polskiej stronie granicy. Obiekty te zostały połączone syste-

⁴ Szymkowicz P., Growka K. *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego. Historia turystyki*, Starostwo Powiatowe w Nysie i DV Projekt, Nysa 2008, s.5

mem znakowanych tras turystycznych o łącznej długości ok. 2000 km. Sekcje prężnie działającego MSSGV powstały również w Głuchołazach (1881 r.), Nysie (1882 r.), Otmuchowie (1896 r.) i Paczkowie (1908 r.). Po I wojnie światowej po niemieckiej stronie granicy stowarzyszenie przekształcono w Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (Schlesischer Sudetengebirgsverein – SSGV). Stowarzyszenia turystyczne powstawały również w poszczególnych miejscowościach regionu. Przykładem może być założone przez grupę mieszkańców Głuchołaz (Ziegenhals) w XIX w. Towarzystwo Promenadowe (Promenadeverein), które również zajmowało się tworzeniem infrastruktury turystycznej. Historia rozwoju turystyki na obszarze dzisiejszego pogranicza nysko-jesenickiego jest tematem drugiej publikacji wydanej w ramach tego projektu, w której możemy znaleźć wiele interesujących informacji z tej dziedziny.

Dzięki temu, że możemy poznać naszą wspólną historię, rozmawiać o niej z naszymi partnerami z Czech, możemy również rozmawiać o tym co jest ważne dla przyszłości regionu pogranicza nysko-jesenickiego, a dzięki dofinansowaniu z programów europejskich podejmować działania utrwalające nasze wspólne dziedzictwo historyczne.

Literatura:

1. *Atlas turystyczno-geograficzny atrakcji pogranicza nysko-jesenickiego*, praca zbiorowa, Starostwo Powiatowe w Nysie, Nysa 2007
2. *Europejskie dziedzictwo górnictwa złota na terenie Głuchołaz i Złanych Hor*, praca zbiorowa, Aneks, Głuchołazy 2002
3. *Euroregion Pradziad – Praděd 10 lat*, praca zbiorowa, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pradziad, Prudnik 2007,
4. *Fundusz Mikroprojektów – Euroregion Pradziad – Interreg IIIA Czechy-Polska* Biuro Euroregionu Pradziad, Prudnik 2008
5. *Sławne postacie pogranicza polsko-czeskiego Euroregionu Pradziad – wspólne dziedzictwo historyczne*, praca zbiorowa, Starostwo Powiatowe w Nysie, Nysa 2007
6. *Tradycje turystyczne pogranicza nysko – jesenickiego* praca zbiorowa, DV Projekt i Starostwo Powiatowe w Nysie, Nysa 2006
7. *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego - historia turystyki*, zbiorowa, Starostwo Powiatowe w Nysie i DV Projekt, Nysa 2008
8. *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego – zabytki*, praca zbiorowa, Powiatowe w Nysie i DV Projekt, Nysa 2008

Polsko – česká spolupráce na nysko-jesenickém pohraničí v rozsahu propagace společného historického dědictví na příkladě Starostwa Powiatowego v Nyse

Dnešní území **Okresu Nysa** bylo v minulosti silně svázáno se sousedícím územím jesenického okresu v České republice. Posledních 250 let byla tato území od sebe oddělena hranicemi různých států (Pruska a Rakouska, Německa a Rakousko-Uherska, Polska a Československa a nyní Polska a České republiky), ale bylo rovněž období, v němž tvořila jeden jednotný stát – biskupské Nyské knížectví (skoro 600 let)¹. Díky tomu dnes, i když od pár staletí rozdělena hranicí, oba regiony mohou mluvit o společném historickém dědictví. Avšak budování regionální spolupráce v tomto rozsahu na polsko - českém pohraničí v nysko-jesenickém regionu je poměrně novým a nelehkým procesem. Protože je třeba pamatovat na to, že po II. světové válce z území tehdejšího nyského okresu (Kreis Neisse) bylo vysídleno více než 90% obyvatel a na jejich místo přišli obyvatelé z různých stran východního Polska nebo dřívějších Východních Kresů. Byly to společnosti s velmi rozličným historickým a kulturním dědictvím, které se nejčastěji proti své vůli našly v úplně pro ně neznámém regionu. Tento jev existoval jak na polské straně hranice, tak i u našich jižních sousedů neboli tehdeším Československu. Dodatečnou překážkou po desetiletí byla poměrně neprodyšně uzavřená hranice mezi těmito dvěma zeměmi, což účinně blokovalo jakékoli kontakty mezi komunitami obou regionů. Takže po desetiletí vedle sebe bydleli lidé, kteří v převažující většině nevěděli mnoho o svém regionu, jakož i o sobě navzájem.

Teprve 90. léta XX. století přinesla průlom ve vzájemných vztazích obyvatel Polska se sousedy v zahraničí. V roce 1991 byla otevřena hranice s Československem a byl zaveden bezvízový turistický ruch. Od 1. ledna 1993 se Československo rozdělilo na dva nezávislé státy, Českou a Slovenskou republiku. Od této doby náš region hraničí s Českou republikou. Právě tehdy docházelo k prvním oficiálním kontaktům mezi samo-

¹ Chrobak P., Szymkowicz P. „Historie Nyského knížectví popsána památkami“, v: „Společné dědictví nysko-jesenického pohraničí –památky“, Starostwo Powiatowe v Nyse a DV Projekt, Nysa 2008, s.3

správnými orgány obcí ležících nejbliže hranice. S ubíhajícími lety čím dál víc samospráv, společenských organizací, škol, kulturních institucí a fyzických osob navazuje blízkou spoluprací s partnery na české straně. Korunovací několikaletého úsilí samosprávných a vládních orgánů na vojvodské úrovni a také upevněním skutečně již trvající spolupráce obecních samospráv a mimovládních organizací bylo dne 2. července 1997 v Jeseníku podepsání Rámcové dohody o vzniku polsko-českého Euroregionu Praděd. Název pochází od nejvyššího horského vrcholu v okolí (Praděd - 1491 m n.m.). Dohodu o vytvoření Euroregionu Praděd podepsali zástupci Sdružení pro rozvoj obcí povodí Osoblahy a Turistické unie Země Nyské za polskou stranu a Sdružení měst a obcí českých okresů Bruntál a Jeseník. První zasedání Rady Euroregionu Praděd se konalo 7. května roku 1998 v Nyse. Byly schváleny stanovy Euroregionu, zasedací řád Rady a byla provedena volba předsedy². Pro zdokonalení činnosti polské části Euroregionu bylo dne 7. ledna 2000 založeno Sdružení polských obcí Euroregionu Praděd (SPOEP). Nyní do SPOEP patří 29 obcí včetně všech (9) z území Okresu Nysa a 3 okresy – včetně nyského okresu (od 2006).

Velký vliv na upevňování kontaktů a realizaci společných předsevzetí měly předvstupní evropské fondy vznikající koncem 90-tých let. Největší význam pro příhraniční oblasti a jejich rozvoj měl program PHARE (Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy“). V rámci tohoto programu byla nejdůležitější pro náš region finanční podpora CBC (Cross Border Cooperation – Program příhraniční spolupráce). Právě z této podpory bylo tehdy realizováno nejvíc společných polsko - českých projektů. Byly rovněž využívány jiné podpory v rámci programu PHARE - např. CREDO.

Průlomem v rozvoji přeshraniční spolupráce bylo přistoupení Polska a České republiky k Evropské unii (květen 2004), co způsobilo, že jsme mohli začít využívat finanční nástroje Společenství podporujícího tuto spoluprací. Jako nejdůležitější se ukázala unijní iniciativa INTERREG III fungující v letech 2000-2006 a financována z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Díky finanční podpoře z programu INTERREG v rámci mikroprojektů schválených Euroregiony začaly příhraniční samosprávy navazovat ve společných polsko-českých projektech na historické dědictví obou regionů. Mezi jinými rovněž Starostwo Powiatowe v Nyse zrealizovalo projekty, které ukazovaly společnou historii a to, co nás nyní spojuje. Byly to mj. projekty: „**Legends a mýty nysko**

² „Euroregion Praděd – Praděd 10 let“ sborník, Sdružení polských obcí Euroregionu Praděd, Prudnik 2007, s.8

– **jesenického pohraničí v dřevorytu**“, „Turistické tradice nysko – jesenického pohraničí“, „Přírodní dědictví nysko – jesenického pohraničí“, „Slavné postavy polsko – českého pohraničí Euroregionu Praděd – společné historické dědictví“, „Památky Euroregionu Praděd – historické dědictví nysko – jesenického pohraničí“. Partnery pro realizaci těchto projektů byly jak samosprávy (Zlaté Hory a Jeseník), tak i společenské organizace (Sdružení turistického ruchu Jeseníky).³ V realizaci těchto projektů byla mimořádně nápomocná muzea v Nyse, Jeseníku a Zlatých Horách, v nichž se konaly konference, přednášky a setkání týkající se společné historie regionu a která tyto projekty podporovala svými meritorními znalostmi.

Protože tyto projekty, mj. pomocí zrealizovaných publikací v jejich rámci poskytujících informace o historii tohoto území, měly obrovský význam pro budování regionální identity obyvatel obou příhraničních regionů a těšily se ohromnému zájmu, Starostwo Powiatowe v Nyse se rozhodlo pokračovat v popularizační činnosti našeho společného historického dědictví. V rámci Operačního programu Přeshraniční spolupráce Česká republika – Rzeczpospolita Polska 2007-2013 Starostwo Powiatowe v Nyse společně s partnerem z Jeseníku zrealizovalo projekt pod názvem „Společné dědictví nysko-jesenického pohraničí Euroregionu Praděd“, v jehož rámci mj. byly vydány dvě knižní publikace týkající se historie turistiky a památek nysko-jesenického pohraničí. Protože jak památky, tak i turistika jsou tím, co spojuje oba regiony po staletí.

K nejcennějším památkám pamatujícím doby biskupského knížectví na české straně patří zámek Jánský vrch v Javorníku, vystavěn ve XIV. století jako pevnost a který byl od XV. století letní rezidencí wroclawských biskupů. V tomto zámku mj. pobýval a tvořil svá literární díla Joseph von Eichendorf. Jiným zajímavým památkovým objektem je Vodní tvrz v Jeseníku, která je nyní sídlem jesenického muzea. Mnohem více památek z období nyského knížectví je možné najít na polské straně, na území dnešního nyského okresu. Nejvíce jich najdeme v dřívějším hlavním městě knížectví a dnešním sídle okresního úřadu – Nyse. K těm nejcennějším patří biskupský palác – nyní sídlo muzea, kostel sv. Jakuba a sv. Anežky s gotickou zvonící ukrývající klenotnici se zlatými kostelními skvosty a barokní pojezuitské budovy okolo Solného rynku. Ale nejenom v Nyse měli svá sídla wroclavští biskupové. Prvním a nejstarším datujícím se k začátkům nyského knížectví je biskupský zámek v Otmuchowě. Vystavěn jako gotická pevnost,

³ „Fond mikroprojektů – Euroregion Praděd – Interreg IIIA Česko-Polsko“ Kancelář Euroregionu Praděd, Prudnik 2008

později přestavěn na renesanční styl. Wroclawští biskupové provedli také lokaci Paczkowa a Głuchołaz, kde se do dnešního dne dochovaly fragmenty středověkých městských hradeb. Především v Paczkowě, nazývaném „polským Carcassonne“, obepínaném téměř kompletně dochovanými hradbami s 19 baštami. Neobvykle zajímavými historickými objekty jsou pozůstatky po těžbě zlata v pohraničním území. Jak v Jeseníku, Zlatých Horách, tak i v Głuchołazech najdeme staré doly, štoly po vytěžení zlata a v muzeu ve Zlatých Horách expozici týkající se dějin hornictví na tomto území. Samozřejmě památek na tomto území je mnohem více a informace na toto téma najdeme v publikaci zrealizované v rámci tohoto projektu.

Druhým tématem spojujícím oba regiony jak v minulosti, tak i současnosti je turistika. Sice lze těžko říci, od kdy můžeme začít hovořit o skutečné turistice na území dnešního nysko-jesenického pohraničí, ale první popisy turistických výletů po našich horách pocházejí již z XVIII. století, které sepsal pruský politik Theodor von Schön⁴. V pozdějších letech nastal znatelný rozvoj lázní na tomto území. Prvními lázněmi byl Gräfenberg u Jeseníku (rok 1822) a o něco později lázně Bad Ziegenhals neboli dnešní Głuchołazy Zdrój. V této době vznikalo rovněž několik lázeňských domů v poblížcích obcích: Zuckmantel (Zlaté Hory), Nieder Lindewiese (Lipová Lázně). Vznik lázní se bezpochyby rovněž přičinil k rozvoji turistiky. Velký význam pro rozvoj příhraniční oblasti mělo zlepšení spojení mezi obcemi z tohoto území. Byly stavěny nové cesty, vybudována železnice. V roce 1875 bylo zprovozněno železniční spojení mezi Nysou a Głuchołazemi a mezi Głuchołazemi a Krnovem a o rok později byl propojen Kamieniec Żąbkowicki s Kędzierzynom přes Paczkow, Otmuchow a Nysu. Postupně byly zprovozňovány nové úseky železničních spojů, které byly v těchto dobách základním prostředkem veřejné dopravy. V roce 1896 bylo zprovozněno železniční spojení mezi Głuchołazemi a Hanušovicemi přes Jeseník. Takže díky železničním spojům bylo možné navštěvovat okolní místa a kochat se horskými krajinami. Velmi důležité pro turistický rozvoj této oblasti byly činnosti turistických organizací působících na tomto území. Největší význam měl Moravskoslezský sudetský horský spolek (Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein – MSSGV), založen 26.4.1881 v Jeseníku. Tento spolek postavil nebo zrekonstruoval celkem 13 horských chat a 5 rozhleden v celých Jeseníkách včetně Biskupské Kopy a Parkowé hory, nyní na polské straně hranice. Tyto objekty byly propojeny

---

⁴ Szymkowicz P, Growka K. *Společné dědictví nysko-jesenického pohraničí. Historie turistiky*, Starostwo Powiatowe v Nyse a DV Projekt, Nysa 2008, s.5

systémem značených turistických tras s celkovou délkou asi 2000 km. Sekce pružně fungujícího spolku MSSGV vznikly rovněž v Głuchołazech (1881), Nyse (1882), Otmuchowě (1896) a Paczkowě (1908). Po I. světové válce na německé straně hranice byl spolek přeměněn na Slezský sudetský horský spolek (Schlesischer Sudetengebirgsverein – SSGV). Turistická sdružení vznikala rovněž v jednotlivých obcích regionu. Příkladem může být založené skupinou obyvatel z Głuchołaz (Ziegenhals) v XIX. století Promenádní sdružení (Promenadeverein), které se rovněž zabývalo vytvářením turistické infrastruktury. Historie rozvoje turistiky na území dnešního nysko-jesenického pohraničí je tématem druhé publikace vydané v rámci tohoto projektu, v níž můžeme najít mnoho zajímavých informací z této oblasti.

Díky tomu, že můžeme poznat naši společnou historii, mluvit o ní s našimi partnery z České republiky, můžeme rovněž hovořit o tom, co je důležité pro budoucnost regionu nysko-jesenického pohraničí, a díky dotacím z evropských programů uskutečňovat kroky zachovávající naše společné historické dědictví.

Literatura:

1. *Turistický a zeměpisný atlas zajímavosti nysko-jesenického pohraničí*, sborník, Starostwo Powiatowe v Nyse, Nysa 2007
2. *Evropské dědictví těžby zlata na území Głuchołaz a Zlatých Hor*, sborník, Dodatek, Głuchołazy 2002
3. *Euroregion Praděd – Praděd 10 let*, sborník, Sdružení polských obcí Euroregionu Praděd, Prudník 2007,
4. *Fond mikroprojektů – Euroregion Praděd – Interreg IIIA Česko-Polsko* Kancelář Euroregionu Praděd, Prudník 2008
5. *Slavné postavy polsko-českého pohraničí Euroregionu Praděd – společné historické dědictví*, sborník, Starostwo Powiatowe v Nyse, Nysa 2007
6. *Turistické tradice nysko-jesenického pohraničí* sborník, DV Projekt a Starostwo Powiatowe v Nyse, Nysa 2006
7. *Společné dědictví nysko-jesenického pohraničí – historie turistiky*, sborník, Starostwo Powiatowe v Nyse a DV Projekt, Nysa 2008
8. *Společné dědictví nysko-jesenického pohraničí – památky*, sborník, Starostwo Powiatowe v Nyse a DV Projekt, Nysa 2008

Tschechisch - Polnische Zusammenarbeit an dem Grenzgebiet Neiße-Jesenik im Bereich der Förderung des gemeinsamen historischen Erbe an dem Beispiel des Landratsamtes in Neiße

Das heutige Gebiet des **Kreis Neiße** war in der Vergangenheit sehr stark mit dem in seiner Nachbarschaft liegenden Kreis Jesenik in der Tschechischen Republik verbunden. In den letzten 250 Jahren waren diese Gebiete durch die Grenzen von verschiedenen Staaten (Preußen und Österreich, Deutschland und Österreich - Ungarn, Polen und Tschechoslowakei und jetzt Polen und Tschechen) getrennt. Es war aber auch die Zeit, wo diese zwei Kreise einen Staat gebildet haben, das bischöfliche Fürstentum Neiße (fast 600 Jahre lang)¹. Dank dem können heute, obwohl seit einigen hundert Jahren durch die Grenze getrennt, beide Regionen über ein gemeinsames historisches Erbe reden. Der Aufbau einer regionalen Zusammenarbeit in diesem Bereich ist jedoch auf dem Grenzgebiet von Polen und Tschechen im der Region Nysa-Jesenik ein relativ neuer und schwieriger Prozess. Man sollte daran denken, dass nach dem II. Weltkrieg aus dem Gebiet des damaligen Kreis Neiße über 90% Einwohner ausgesiedelt wurden. Diese Gebiete wurden dann durch die Einwohner aus verschiedenen Gebieten Ostpolens oder der früheren Ostgrenzgebiete besiedelt. Das war die Gesellschaft mit dem verschiedenen historischen und kulturellen Erbe, die sich am häufigsten gegen den eigenen Willen in der unbekanntenen Region gefunden hat. Diese Erscheinung war sowohl auf der polnischen Seite, als auch bei unseren Nachbarn aus dem Süden, also der damaligen Tschechoslowakei zu bemerken. Die dicht geschlossene Grenze zwischen diesen beiden Ländern war über Jahrzehnte eine zusätzliche Erschwernis. Das blockierte wirksam die Kontakte zwischen den Leuten aus beiden Regionen. Die Menschen lebten über Jahrzehnte nebeneinander her und wussten nicht viel über ihre Region und über sich selbst.

---

¹ Chrobak P., Szymkowicz P. „Historia Księstwa Nyskiego zabytkami pisana“, w: „Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego – zabytki“, Landratsamt in Neiße DV Projekt, Neisse 2008, S.3

Erst die 90. Jahre des XX. Jahrhunderts brachten die Wende bei den Kontakten zwischen Polen und den Nachbarn hinter der Grenze. Die Grenze mit der Tschechoslowakei wurde im Jahr 1991 geöffnet, somit konnte touristischer Verkehr ohne Visa erfolgen. Ab 1. Januar 1993 wurde die Tschechoslowakei in zwei unabhängige Staaten: Tschechien und Slowakei geteilt. Unsere Region hat seit dieser Zeit, eine gemeinsame Grenze mit der Tschechischen Republik. Es kam damals zu den ersten offiziellen Kontakten zwischen den Gemeindebehörden, die dicht an der Grenze liegen. Immer mehr Selbstverwaltungen, Organisationen, Schulen, Kulturinstitutionen und Personen knüpfen im Laufe der Jahre eine enge Zusammenarbeit mit Partnern auf der tschechischen Seite.

Der Abschluss des Rahmensvertrag über die Bildung der tschechisch – polnischen Euroregion- "Pradziad" (Altwater) am 2. Juli 1997 in Jesenik war die Krönung der ein paar Jahre lange dauernden Bemühungen der Gemeindebehörden und Woiwodschaftsregierungen für die Festigung der formell dauernden Zusammenarbeit. Der Name für die Euroregion kommt von dem, in der Umgebung höchsten Gipfel (Praded - 1491 m ü.d.M.). Den Vertrag über die Bildung der Euroregion Pradziad (Altwater) unterschrieben die Vertreter des Entwicklungsvereins der Gemeinden aus dem Gebiet Osobłoga und der touristischen Union des Neißegebiets (Stowarzyszenie Rozwoju Gmin Dorzecza Osobłogi i Unii Turystycznej Ziemi Nyskiej). Von der polnischen Seite und der Stadt- und Gemeindevereine der tschechischen Kreise Bruntal und Jesenik. Die erste Sitzung der Euroregion Pradziad (Altwater) fand am 7. Mai 1998 in Neiße statt. Auf dieser Sitzung wurden die Statuten der Euroregion, die parlamentarische Hausordnung angenommen und ein Vorsitzender gewählt². Um die Tätigkeiten des polnischen Euroregionsteils zu verbessern, bildete man am 7. Januar 2000 den Verein der polnischen Gemeinden der Euroregion Pradziad (Altwater) (kurz SGPEP). Zurzeit bilden SGPEP 29 Gemeinden, darunter alle (9) aus dem Kreis Neiße und 3 Kreise – unter anderem der Kreis Neiße (seit 2006).

Einen großen Einfluss auf die Einengung der Kontakte und die Realisierung gemeinsamen Vorhabens hatten die Hereinführungsmittel, die Ende der 90. Jahre erschienen. Für die Grenzgebiete und ihre Entwicklung war das Programm PHARE von größter Bedeutung (Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy²). Am wichtigsten für unsere Region war im Rahmen dieses Programms die Finanzlinie CBC (Cross Border Cooperation – Programm der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit).

---

² „Euroregion Pradziad – Pradęd 10 lat“ Sammelwerk, Kommunalgemeinschaft Euroregion Pradziad, Prudnik 2007, s.8

Aus dieser Linie wurden damals die meisten polnisch-tschechischen Projekte realisiert. Man nutzte auch andere Finanzquellen im Rahmen des Programms PHARE – z.B. CREDO aus.

Der Beitritt von Polen und Tschechien in die Europäische Gemeinschaft brachte eine Wende in der Entwicklung der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit (Mai 2004). Das hatte zur Folge, dass wir die finanziellen Instrumente der Gemeinschaft, die die Zusammenarbeit unterstützten, nutzen konnten. Die EU- Initiative INTERREG III, die in den Jahren 2000-2006 arbeitet zeigte sich dabei als eine wichtige Initiative. Diese Initiative wurde aus den europäischen Fonds für regionale Entwicklung finanziert. Dank der finanziellen Unterstützung aus INTERREG im Rahmen der Mikroprojekte, die durch Euroregionen verwaltet wurden, begannen die Selbstverwaltungen in den Grenzgebieten und den polnisch-tschechischen Projekten auf das historische Erbe von beiden Regionen Bezug zu nehmen. Unter anderem realisierte auch das Landratsamt in Neiße Projekte, die die gemeinsame Geschichte und das, was uns in der Gegenwart verbindet zeigten. Das waren unter anderem Projekte: „In Holz gemalte Sagen und Mythen aus dem Grenzland des Neisser- und Altvaterlandes“, „Touristische Traditionen in dem Grenzgebiet zwischen Neiße und Jesenik“, „Das Naturerbe des Grenzgebietes. Nysa – Jesenik“, „Bekannte Personen des polnisch-tschechischen Grenzgebietes. Euroregion Altvater – gemeinsame, historische Erbe“, „Baudenkmäler der Altvater-Euroregion – historisches Erbe des Grenzgebietes. Neisse – Jesenik“. Partner bei der Realisierung dieser Projekte waren sowohl Selbstverwaltungen (Zlate Hory und Jesenik) als auch gesellschaftliche Organisationen (Touristischer Verein Jeseniki).³ Bei der Realisierung dieser Projekte waren die Museen in Nysa, Jesenik und Zlate Hory sehr hilfreich. Dort fanden die Tagungen, Vorträge und Treffen bezüglich der gemeinsamen regionalen Geschichte statt. Sie unterstützten die Projekte mit sachlichem Wissen.

Weil diese Projekte, u.a. durch die, im Rahmen dieser Projekte, realisierte Veröffentlichungen über die Geschichte dieses Gebietes, sehr große Bedeutung für die regionale Identität der Einwohnern von beiden Grenzgebieten hatten und sich über großes Interesse erfreuten, fasste das Landratsamt in Neiße den Entschluss, die Arbeit an der Verbreitung unseres gemeinsamen historischen Erbes fortzusetzen. Im Rahmen des Programms der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit zwischen der Tschechischen Republik und Polen 2007-2013 realisierte das Landratsamt

---

³ „Fundusz Mikroprojektów – Euroregion Pradziad – Interreg IIIA Czechy-Polska“ Büro vom Euroregion Pradziad, Prudnik 2008

in Neiße zusammen mit dem Partner aus Jesenik das Projekt unter dem Titel „Gemeinsames Erbe des Grenzgebietes Neiße – Jesenik. Euroregion Altwater“. Im Rahmen dieses Projektes wurden u.a. zwei Bücher über die Touristikgeschichte und Baudenkmäler des Grenzgebietes Nysa - Jesenik herausgegeben. Sowohl Baudenkmäler als auch Touristik bilden das, was beide Regionen schon seit Jahrhundert verbindet.

Zu den wertvollsten Baudenkmalern auf der tschechischen Seite, die aus dem Bischofsfürstentum kommen, gehört das Schloss Jansky vrch in Jawornik. Es wurde im, XIV. Jahrhundert als Festung errichtet, seit dem XV. Jahrhundert diente es als Sommerresidenz der Breslauer Bischöfe. Unter anderem hielt sich Joseph von Eichendorf in diesem Schloss auf und schuf literarischen Werken. Ein anderes interessantes Baudenkmal ist Vodni tvrz (Wasserfestung) in Jesenik, die jetzt ein Sitz des Museum in Jesenik ist. Wesentlich mehr Baudenkmäler aus der Zeit des Fürstentums Neiße kann man auf der polnischen Seite, auf dem Gebiet des heutigen Landratsamtes Neiße finden. Wir finden die größte Zahl der Baudenkmäler in der alten Hauptstadt des Fürstentums und dem heutigen Sitz der Kreisbehörde Neiße. Zu den wertvollsten Baudenkmalern gehören: Bischofspalast – aktuell der Sitz des Museums, St. Jakobus Kirche mit dem gotischen Glockenturm, in dem ein wertvoller Schatz mit goldenen Kirchenpretiosen versteckt ist und das Barock Jesuiten Gebäude um der Salzmarkt. Die Breslauer Bischöfe hatten nicht nur an der Neiße ihren Sitz. Der erste und älteste Sitz, der am Anfang des Fürstentums Neiße erbaut wurde, ist das Bischofsschloss in Ottmachau. Das Schloss wurde als gotische Festung erbaut und später in den Renaissance Stil umgebaut. Die Breslauer Bischöfe wohnten auch in Patschkau und Ziegenhals, wo sich bis heute die Fragmente der mittelalterlichen Stadtbefestigungen befinden. Vor allem in Patschkau, auch „polnische Carcassonne“ genannt, das fast ganz mit Wehrmauern und mit 19 Türmen umgeben ist. Sehr interessante historische Objekte sind die Überreste nach der Goldgewinnung auf dem Grenzgebiet. Wir finden sowohl in Jesenik, Zlate Hory als auch in Ziegenhals alte Schächte, Stollen, Goldgruben und im Museum in Zlate Hory können wir eine Ausstellung über die Bergbaugeschichte aus diesem Gebiet finden. Natürlich befinden sich auf diesem Gebiet noch wesentlich mehr Denkmäler. Informationen über diese Denkmäler finden wir in der Publikation, die im Rahmen dieses Projektes realisiert wurde.

Das zweite Thema, das diese beiden Regionen historisch und gegenwärtig verbindet ist die Touristik. Es ist zwar sehr schwer zu sagen, ab wann wir über die richtige Touristik auf dem Gebiet des heutigen Grenzgebiets Neiße – Jesenik reden können, aber die ersten Beschreibungen

der touristischen Ausflüge in unserem Gebirge kommen schon aus dem XVIII. Jahrhundert. Sie wurden vom preußischen Politik Theodor von Schön⁴ aufgeschrieben. Spätere Jahren brachten eine wesentliche Entwicklung der Kurorte auf diesem Gebiet. Zu erst entstand der Kurort Gräfenberg an Jesenik (1822r) und etwas später das Kurort Bad Ziegenhals heute Głuchołazy Zdrój. In dieser Zeit entstanden auch ein paar Sanatoriumshäuser in der nah gelegenen Ortschaften: Zuckmantel (Zlate Hory), Nieder Lindewiese (Lipowá Lázně). Die Entstehung der Kurorte trug zur Touristikentwicklung bei. Grosse Bedeutung für die Entwicklung des Grenzgebietes hatte die Verbesserung des Verkehrs zwischen den Ortschaften in diesem Gebiet. Es wurden neue Strassen gebaut, es entstanden die Bahnanschlüsse. Im Jahr 1875 eröffnete man die Bahnverbindung zwischen Neiße und Ziegenhals und zwischen Ziegenhals und Krnov. Ein Jahr später wurde Kamenz mit Kandrzin durch Patschkau, Ottmachau und Neiße verbunden. Nach und nach eröffnete man neue Bahnstrecken, die damals ein Grundverkehrsmittel waren. Im Jahr 1896 eröffnete man die Bahnverbindung zwischen Ziegenhals und Hanušovice durch Jesenik. Also, dank der Bahnverbindungen konnte man die in der Umgebung liegende Ortschaften besichtigen und die Berglandschaften bewundern. Auch sehr wichtig für die touristische Entwicklung dieses Gebietes waren die Tätigkeiten der touristischen Organisationen, die auf diesem Gebiet arbeiteten. Die größte Bedeutung hatte Morawsko-Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein – MSSGV), am 26.04.1881 in Jesenik gegründet. Dieser Verein erbaute oder gestaltete insgesamt 13 Schutzhäuser und 5 Aussichtstürme im ganzen Jesenik um. Zusammen mit der Bischofskoppe und Parkberg, jetzt auf der polnischen Seite. Diese Objekte sind mit dem System der gekennzeichneten Wanderwege mit einer Gesamtlänge von ca. 2000 km ausgeschildert. Die Sektionen des aktiv funktionierenden MSSGV entstanden auch in Ziegenhals (1881), Nysa (1882), Ottmachau (1896) und Patschkau (1908). Nach dem I. Weltkrieg wandelte man den Verein auf der deutschen Seite in Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (Schlesischer Sudetengebirgsverein – SSGV) um. Die touristischen Vereine entstanden auch in den einzelnen Ortschaften der Region. Als Beispiel kann hier das, durch eine Gruppe von Einwohnern aus Ziegenhals im XIX Jahrhundert gegründete Towarzystwo Promenadowe (Promenadeverein), der sich auch mit der Infrastrukturbildung beschäftigte, dienen. Die Geschichte der Touristikentwicklung auf dem heutigen Grenzgebiet Neiße – Jesenik ist das The-

---

⁴ Szymkowicz P, Growka K. „*Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego. Historia turystyki*“, Landratsamt in Neiße und Projekt DV, Neiße 2008, S.5

ma der zweiten Publikation, die im Rahmen dieses Projektes ausgegeben wurde. In dieser Publikation können wir viele interessante Informationen aus diesem Fachgebiet finden.

Dank dessen, dass wir unsere gemeinsame Geschichte besser kennen lernen, mit unseren Partnern aus Tschechen darüber sprechen, können wir auch darüber reden, was für die Zukunft der Region des Grenzgebiets Neiße – Jeseník wichtig ist. Dank der Finanzierung aus den europäischen Programmen, können wir Maßnahmen treffen, die unser gemeinsames historisches Erbe festigen.

Literatur:

1. *Atlas turystyczno-geograficzny atrakcji pogranicza nysko-jesenickiego*, Sammelwerk, Landratsamt in Neiße, Neiße 2007
2. *Europejskie dziedzictwo górnictwa złota na terenie Głucholaz i Złanych Hor*, Sammelwerk, Nachtrag, Ziegenhals 2002
3. *Euroregion Pradziad – Praděd 10 lat*, Sammelwerk, Kommunalgemeinschaft Euroregion Pradziad, Prudnik 2007,
4. *Fundusz Mikroprojektów – Euroregion Pradziad – Interreg IIIA Czechy-Polska* Biuro Euroregionu Pradziad, Prudnik 2008
5. *Sławne postacie pogranicza polsko-czeskiego Euroregionu Pradziad – wspólne dziedzictwo historyczne*, Sammelwerk, Landratsamt in Neiße, Neiße 2007
6. „Tradycje turystyczne pogranicza nysko – jeseníckiego” Sammelwerk, DV Projekt und Landratsamt in Neiße, Neiße 2006
7. *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego – historia turystyki*, Sammelwerk, Landratsamt in Neiße und Projekt DV, Neiße 2008
8. *Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego – zabytki*, Sammelwerk, Landratsamt in Neiße und Projekt DV, Neiße 2008